

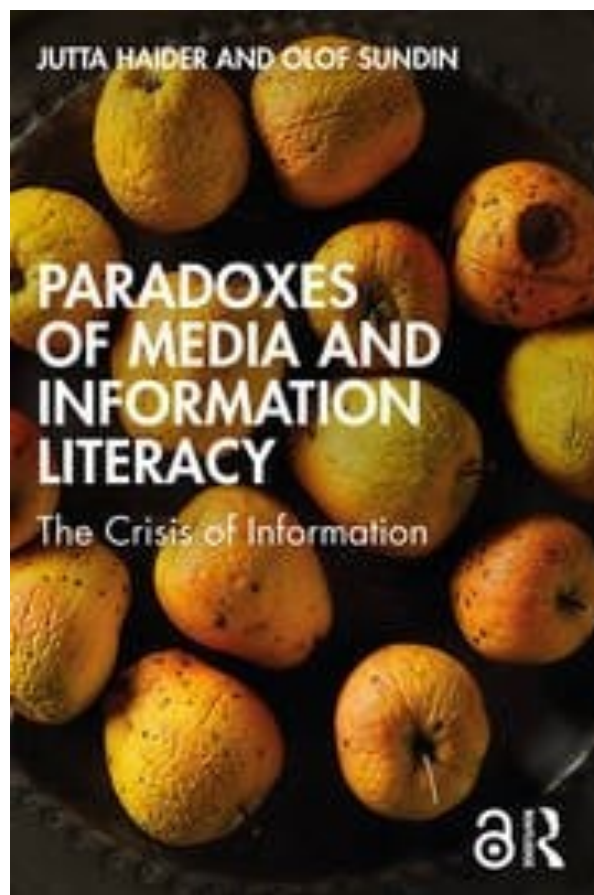
Ivana Fištrek
Knjižnice grada Zagreba
ivana.fistrek@kgz.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Paradoxes of Media and Information Literacy : The Crisis of Information / Jutta Haider, Olof Sundin. London ; New York : Routledge, 2022.

ISBN 9780367756192

Prikaz

Naslovnica preuzeta s mrežne stranice [nakladnika](#)

Knjiga dvoje švedskih sveučilišnih profesora Jutte Haider¹ i Olofa Sundina² o medijskoj i informacijskoj pismenosti u digitalno doba, u kojoj iz kritičke perspektive nastoje propitati pojedine pretpostavke te demaskirati određene paradokse na kojima su one osnovane. Jednako tako, ovom knjigom nastoje doprinijeti razvoju medijske i informacijske pismenosti kao polja akademskog istraživanja, strategiju, odnosno profesionalnu praksu.

Materija iznesena u ovoj knjizi proizlazi primarno iz projekta *Algorithms and Literacies: Young People's Understanding and Society's Expectations* te još dva istraživanja: *Search critique and the critical assessment information in compulsory school*, u kojem je sudjelovala i Hanna Carlsson, i *Algorithm awareness between generations*, s Lisom Ohlsson Dahluist.

Nakon uvoda u paradokse medijske i informacijske pismenosti (Chapter 1: *Introduction to the literacy paradoxes*), autori izdvajaju njih pet: odgovornost, normativnost, privremenost, povjerenje i neutralnost te ih razlažu u sljedećih pet poglavlja knjige. Zaključuju sažimanjem svih ovih paradoksa u cjelinu kojom propituju suvremenu krizu informacija kroz prizmu medijske i informacijske pismenosti kao osporavanog područja.

Autori navode kako je u suvremenom društvu istaknuta nepostojanost informacija zbog koje je neujednačena i sama kontrola javnog znanja. Nedavna događanja za vrijeme pandemije koronavirusa, zdravstvene jednako kao i informacijske krize, poslužila su autorima za ilustraciju niza međusobno povezanih informacijskih izazova u digitalnom okruženju. Navode fragmentarizaciju, individualizaciju i emocionalizaciju informacija te eroziju kolektivnog povjerenja, čiji su uzroci upravo komercijalna, algoritamska informacijska infrastruktura i tendencije politizacije informacija, što doprinosi destabilizaciji informacija te istovremeno utječe na organizaciju društva, pa i demokraciju samu.

Jednako tako podsjećaju kako su Internet te društvene mreže svojevremeno promatrani kao pokretači demokratizacije, dok se u novije vrijeme tražilice, društvene mreže i slične usluge platformi, promatraju više kao prijetnja demokraciji. Zbog toga naglašavaju kako je ovu krizu informacija nužno promatrati u kontekstu kriza na drugim područjima, uključujući okolišnu, društvenu i političku krizu.

Pišući o istraživanjima vezanim uz medijsku i informacijsku pismenost, autori daju prioritet istraživanjima informacijske pismenosti, usmjeravajući pažnju na informacijske infrastrukture, i to u suodnosu s istraživanjima medijske te srodne digitalne i podatkovne

¹ **Jutta Haider** profesorica je na Švedskoj školi za knjižničarstvo i informacijske znanosti (Swedish School of Library and Information Science) Sveučilišta u Borasu. Objavljivala je niz radova o informacijskim praksama te iz digitalne kulture proizašlim uvjetima proizvodnje, korištenja i distribucije znanja i informacija. Koautorica je knjige *Invisible Search and Online Search Engines: The Ubiquity of Search in Everyday Life* (Routledge, 2019).

² **Olof Sundin** profesor je na Informacijskim studijima, na Odsjeku za umjetnost i kulturalne znanosti (Information Studies, Department of Arts and Cultural Sciences) Sveučilišta u Lundu, Švedska. Bavio se istraživanjima strukture informacija u suvremenom društvu, izgradnju pouzdanosti, kao i praksi medijske i informacijske pismenosti u školama i svakodnevnom životu. Koautor je knjige *Invisible Search and Online Search Engines: The Ubiquity of Search in Everyday Life* (Routledge, 2019).

pismenosti. Naglašavaju važnost osnovne uloge knjižnica i sličnih ustanova – organizaciju i osiguravanje pristupa znanju, kao i knjižničarskih i informacijskih znanosti iz kojih proizlaze razna informacijska istraživanja. Istraživanja informacijske pismenosti uzimaju kao analitički okvir za razumijevanje toka medijskih i korisničkih podataka u kulturi današnjice, oblikovanoj algoritamskim pa i komercijalnim informacijskim sustavima.

Međutim, uviđaju kako medijsko i informacijsko opismenjavanje populacije, sa svrhom prepoznavanja pouzdanih izvora i informacija, sadrži niz kontradikcija, paradokse kojima se bave u narednim poglavljima.

U poglavlju posvećenom paradoksu odgovornosti (Chapter 2: *Responsibility and the crisis of information*), autori ističu kako se procesom prebacivanja odgovornosti s javnih institucija na pojedinca, u kontekstu medijske i informacijske pismenosti, omogućava samoregulacija pojedinca kroz prepoznavanje štetnog ili na neki drugi način problematičnog sadržaja. U tom smislu cilj medijske i informacijske pismenosti zaštita je pojedinaca od štetnih informacija, u skladu s društveno dominantnim normama i vrijednostima. Međutim, istovremeno autori u tome vide i svojevrsnu kontrolu informacija, kroz koju se usklađuju država i pojedinci, odnosno drugi privatni entiteti (izdavači, novine, mediji...).

Autori u kontekstu paradoksa odgovornosti u okviru medijskog i informacijskog opismenjavanja ističu tri moguća rješenja: proizvodnju sadržaja te diseminaciju evaluiranog znanja, samoregulaciju platformi i provjeru činjenica.

U poglavlju posvećenom paradoksu normativnosti (Chapter 3: *Situating media and information literacy*), autori se primarno bave teoretskim polazištima, ciljevima i važnošću tradicije informacijske pismenosti. Razmatraju razne normativne koncepte, poput odnosa sadržaja i izvora, tehničkih infrastruktura i stvaranja te cirkulacije sadržaja, njihovog određenog konteksta ili socijalne prakse, odnosno učinaka. Pri tome zamjećuju kontradiktornost propisanih i stvarnih ciljeva informacijske pismenosti te propituju njihov odnos.

Nadalje, pišući o temporalnom paradoksu (Chapter 4: *Media and information literacy as a site for anticipation*), autori iznose kako medijska i informacijska pismenost istovremeno treba biti orijentirana na budućnost, ali biti i svjesna povijesti. Tijesno povezana s konstantnim tehnološkim napretkom, ona brzo zastarijeva te se mora uvijek iznova osmišljavati. Stoga autori drže kako je promatranje medijske i informacijske pismenosti kao anticipatorske prakse premisa za artikulaciju načina njezine involviranosti u predviđanje budućeg tijeka informacija te razumijevanja kako prošlost i sadašnjost oblikuju informacije u budućnosti.

U petom poglavlju (Chapter 5: *Educating for media and information literacy*) propituje se

medijska i informacijska pismenost u školskom sustavu te se iz tog pregleda izdvajaju nedostaci pojedinih pristupa. Analiziraju se školski kurikulumi i standardi u SAD-u, Engleskoj i Švedskoj, kao i međunarodno testiranje pismenosti, Programme for International Student Assessment, poznati PISA test. U poglavlju se izdvaja pitanje povjerenja u informacije u školskom sustavu, s obzirom na zamijećeni niz kontradikcija koje autori okupljaju pod pojmom paradoks povjerenja, kao što je učenje o evaluaciji izvora, odnosno učenje o pretraživanju.

Slijedi kratak pregled uloge pokreta narodnih knjižnica u drugoj polovici 19. stoljeća u SAD-u te u razdoblju prije, za vrijeme i nakon nacionalsocijalizma u Beču, a u kontekstu otvorenosti prema korisnicima i kontrole pristupa informacija, pri čemu se problematizira princip neutralnosti, osobito u odnosu na povjerenje u institucije. Medijska i informacijska pismenost u obrazovnom sustavu može biti odgovor na krizu informacija, zaključuju autori, podrazumijeva li osnovno povjerenje u društvo i društvene institucije znanja, pod uvjetom da su one doista vrijedne povjerenja.

Šesto poglavlje (Chapter 6: *Polarisation of media and information literacy: The case of Sweden*) sazdano je na primjeru iz Švedske, u kojoj se velika važnost pridaje kritičkoj evaluaciji informacija i informacijskih izvora; riječ *källkritik* u švedskom jeziku znači *kritičar izvora* ili *kritika izvora*. Iako Švedska, poput ostalih nordijskih zemalja, ima jaku tradiciju javnih službi s relativno visokim postotkom društvenog povjerenja, ono se destabilizira pojavom rastućeg broja alternativnih *online* medija krajnje desnog spektra. Autori stoga propituju koncept kritike izvora i njegovu navodnu neutralnost, isprva navodeći temelje kritike izvora u akademskim istraživanjima, a zatim analiziraju teoriju u švedskom *online* informacijskom okruženju od 1990-ih nadalje. Na nizu primjera analizira se neutralnost koja paradoksalno, navode, može sadržavati rizik od postizanja sasvim suprotnog od ciljeva medijske i informacijske pismenosti; pojednostavljeno tumačenje neutralnosti kao „nezauzimanja strana u konfliktu“ predstavlja određenu političku poziciju.

U zaključnom poglavlju autori sažimaju prethodno detaljno analizirane paradokse i njihova međusobna prožimanja u teoriji i praksi, ističući kako u tako postavljenoj, složenoj slici stanja stvari informacijske krize u suvremenom društvu, vrijedi tragati za rješenjima te krize kroz medijsku i informacijsku pismenosti.

Bogatstvo primjera iz teoretskog, praktičnog, normativnog, istraživačkog, političkog, sociokulturnog i svakodnevnog života u okviru ove iscrpne analize, dopunjeno je i popisom literature nakon svakog poglavlja te kazalom imena i pojmova na samom kraju knjige. Također, važno je napomenuti kako je knjiga dostupna i u otvorenom pristupu, URL: <https://tinyurl.com/ux5htw96>, čime autori dodatno olakšavaju izučavanje medijske i informacijske pismenosti svim zainteresiranima.